

رادیکو

ناسیونالیسم

پروژه‌های علمی و مطالعات فرهنگی

● رضا مختاری اصفهانی کارشناس ارشد تاریخ

می‌گرفتند. در این میان رادیو، به‌عنوان رسانه‌ای مدرن بسیار کارآمد بود. مسئولان امر، به اهمیت تبلیغات واقف بوده و آنرا مهم‌ترین وسیله برای جلوگیری از تحریکات بیگانگان می‌دانستند؛ به‌طوری‌که در گزارشی از شهربانی آذربایجان به تاریخ ۲۳ مهر ۱۳۲۸، به اهمیت تبلیغات و کاستیهای دستگاه تبلیغات دولت ایران اشاره شده است: «... مخصوصاً دستگاه تبلیغاتی که خیلی مهم است و هر عملیاتی که در

تجدیدنظر و بازخوانی کنند. شاخصه‌های مهم‌تری وجود داشتند که ناسیونالیسم ایرانی را برای حفظ تمامیت ارضی ایران مجهز سازند. هویت ملی، همچون شناسنامه‌ای برای تمام ایرانیان بود و اینکه اقوام این سرزمین از هر تیره و زبان و مذهبی، خود را صاحب این مملکت به‌شمار آورند، مسئله‌ای بود که سخت مورد توجه نخبگان دولتی قرار گرفت و توده‌ها به‌عنوان محور اصلی این ناسیونالیسم، باید مورد آموزش قرار

اشغال ایران در شهریور ۱۳۲۰، ضربه و هشداری بر ناسیونالیسم ایرانی بود. ناسیونالیسم ایرانی که در دوران سلطنت رضاخان، براساس باستان‌گرایی و مدرنیته شدن قوای نظامی پی‌ریزی شده بود، بر اثر حوادثی که در این دوره رخ داد، دچار تحول شد. حرکت‌های گریز از مرکز که توسط برخی از اقوام ایرانی، مانند ترکها و کردها، به‌دلایل اختلاف قومی و زبانی انجام شد، نخبگان ایرانی را وادار ساخت، در اندیشه‌های ناسیونالیستی خود

اینجا از طرف قوای تامینیه بر ضد فعالیت‌های آنها شود، بازهم، در مقابل سازمان تبلیغاتی آنها کم است. بدیهی است اوضاع عمومی دنیا تماما منوط به تاثیر تبلیغات است و سازمان تبلیغاتی خوب، از توپ و تانک و حتی بمب اتمی بهتر و موثرتر است؛ چون در منطقه آذربایجان دستگاه تبلیغاتی خارجیا قوی است، به طوری که هر روز شایعاتی تازه در شهر یا دهات به وسیله عمال مخصوص آنها منتشر می شود و روی عدم پیشرفت کارها، تکذیب ماموران دولت، نواقص فرهنگ، بهداشتی، بیکاری، بیسوادی مردم، اخاذی و تعدی بعضی از ماموران دولت، مردم جاهل را از حکومت مرکزی ناراضی می کنند...».

در ادامه این گزارش از بیسوادی اکثریت مردم سخن گفته شده و اینکه برای آگاهی آنان باید از حداکثر امکانات تبلیغاتی بهره جست. شهربانی آذربایجان در این باره ایجاد یک سازمان تبلیغاتی را پیشنهاد می کند که این سازمان علاوه بر نشر روزنامه، بر ایراد سخنرانی و خطابه های تبلیغی مبنی بر حفظ وحدت ملی و هویت دینی متکی بود؛ چراکه در آن روزگار

ایرانیان را به صورتی شفاهی روایت کند و پیوندی میان توده های بیسواد، با فرهنگ اصیل ایرانی باشد. اگر پیش از این ایرانیان با واگویی زبان، به زبان اساطیر و روایات پیشینیان، زبان فارسی را به عنوان مهم ترین عامل هویت ایرانی مطرح می کردند، اینک رادیو این واگویی را برعهده گرفته بود و اقوام محدوده سرزمین ایران را به یک هویت مشترک می رساند. زبانی که عامل

پیوند دهنده اقوام ایرانی و حافظ آنان در سرزمینی مشخص و یک پارچه بود. رادیو وسیله ای بود که می توانست امواج زبان فارسی را به دورترین نقاط برساند و به همراه شعر، آهنگ و موسیقی، زبان فارسی را ترویج نماید؛ زیرا رادیو به دلیل جذابیت های خاص خود، به ویژه در آن روزگار، همچون معلمی بود که می توانست روزهای جمعه نیز طفل گریز پای را به مکتب بکشاند. از همین رو گروهان

ژاندارمری گنبدکاووس، در گزارش خود به سال ۱۳۲۹ آورده است: «جمهوری ترکمنستان شوروی، از ناآشنایی ترکمنهای ایران با زبان فارسی سوء استفاده نموده و با پخش آواز و موسیقی ترکمنی اهداف ضد ایرانی خود را دنبال می کند.» رادیو تهران برای خنثی کردن تبلیغات رادیو ترکمنستان، همراه با اجرای برنامه به زبان ترکمنی به آموزش زبان فارسی در میان ترکمنها همت گمارد.» (۲)

رادیو در این دوران تحول ناسیونالیسم ایرانی، وظیفه خطیری برعهده داشت و نباید برنامه ای ساخته و پخش می شد که به اساس این ناسیونالیسم که حفظ وحدت ملی و تمامیت ارضی بود، خدشه وارد می ساخت. بر همین اساس در نخستین کمیسیون تجدیدنظر در برنامه های رادیو، در سال ۱۳۲۶، به هنگام تعیین چارچوب برنامه های مذهبی رادیو، به این نکته صحنه گذاشته شده بود که: «مطلبی نگویند که باعث رنجش فرقه و یا پیروان مذاهب دیگر- که در ایران شمار آنها به ۱۸ دسته می رسد- شود.» (۳) اینک عملکرد رادیو در این باره چگونه بوده خود بحثی جدا و

مجال دیگری می طلبد.

پاورقی:

۱- آرشو سازمان اسناد ملی ایران، سند

شماره ۲۹۰۰۰۶۴۱۴.

۲- همان، سند شماره ۲۹۰۰۰۲۴۹۵.

۳- همان، سند شماره ۱۱۹۰۰۳.

